

Τα σύγχρονα κινήματα προς την οικονομική αυτάρκεια σπάνια ξεκίνησαν από τη βάση

Ο Λε Φεβρ δεν ήταν αντίθετος στο εμπόριο και ήταν θερμός υποστηρικτής των ελεύθερων αγορών. Το σχολείο του ήταν αμείλικτος αντίπαλος κάθε μορφής κρατικής παρέμβασης ή οικονομικής αναδιανομής. Ο μελλοντικός δισεκατομμυριούχος βιομήχανος χημικών και ορυκτών καυσίμων **Τσαρλς Κοχ** υπήρξε μαθητής του σχολείου του ΛεΦεβρ τη δεκαετία του 1960 και επηρεάστηκε βαθύτατα από αυτή την εμπειρία. Ο Κοχ στη συνέχεια διέθεσε τεράστια ποσά από την οικογενειακή του περιουσία σε φιλελεύθερα think tanks, υποστηρίζοντας ριζικές περικοπές φόρων, δραστικές μειώσεις στην κοινωνική πρόνοια και ριζική απορρύθμιση.

Ωστόσο, ορισμένα στοιχεία του σύγχρονου φιλελεύθερου κινήματος στις ΗΠΑ φαίνεται να είναι, ίσως παραδόξως, δεκτικά στο κοινοτιστικό όραμα, ακόμη κι αν αποστρέφονται τον συλλογικισμό. Το πρόγραμμα **Free State του Νιου Χάμσαϊρ**, που ιδρύθηκε το 2001, προσπαθεί να δημιουργήσει μια **φιλελεύθερη κοινότητα στις ΗΠΑ**, ενθαρρύνοντας ομοϊδεάτες να μετακομίσουν μαζικά στην πολιτεία του Νιου Χάμσαϊρ. «Συγκεντρώνοντας τις προσπάθειές μας σε μια μικρή πολιτεία με ήδη υφιστάμενη **φιλο-ελευθεριακή κουλτούρα**, αντιστρέφουμε το ρεύμα κατά της μεγάλης κυβέρνησης και απολαμβάνουμε τα οφέλη της διευρυμένης προσωπικής και οικονομικής ελευθερίας,» δηλώνει η ιστοσελίδα του προγράμματος.

Υπολογίζεται ότι υπάρχουν από **10.000 έως 30.000 κοινότητες** ή «**προθέσεις συμβίωσης**» παγκοσμίως, συμπεριλαμβανομένων θρησκευτικών κοινοτήτων όπως μοναστήρια και ναοί, που επιδιώκουν προσωπική και πνευματική αυτάρκεια. **Αλλά τα μεγάλα σύγχρονα κινήματα προς την οικονομική αυτάρκεια σπάνια ξεπήδησαν από τη βάση.** Αντιθέτως, συχνά καθοδηγήθηκαν από το κράτος. Αυτή η μεταστροφή υπαγορεύτηκε σε μεγάλο βαθμό από τον σύγχρονο πόλεμο — ή, πιο σωστά, από την απειλή του.

Ο αυταρκισμός του **Αδόλφου Χίτλερ** ήταν απάντηση στην εμπειρία της Γερμανίας κατά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν η χώρα λιμοκτόνησε λόγω του ναυτικού αποκλεισμού από τη Βρετανία. Γράφοντας τη δεκαετία του 1920, ο Χίτλερ απέρριπτε την ιδέα ότι η Γερμανία θα μπορούσε να θρέψει τον πληθυσμό της αυξάνοντας την αγροτική παραγωγικότητα και εξέφραζε τη θλίψη του γιατί «ο γερμανικός λαός σήμερα βρίσκεται ακόμη λιγότερο σε θέση απ' ό,τι στα χρόνια της ειρήνης να τρέφεται από τη δική του γη και επικράτεια».

Ο δρόμος για την εθνική επιβίωση, κατά τον πρώην δεκανέα, έπρεπε να περάσει μέσα από ένα ριζοσπαστικό πρόγραμμα εθνικής αυτάρκειας. Και πίστευε ότι η σωτηρία της Γερμανίας έγκειτο στην κατάκτηση και εκμετάλλευση της αγροτικής αφθονίας των εδαφών στα ανατολικά, αποκτώντας έτσι τον διαβόητο *Lebensraum* («ζωτικός χώρος»).

Σε μια ομιλία το 1936, όταν είχε ήδη αναρριχηθεί στην καγκελαρία και είχε συντρίψει κάθε εσωτερική αντιπολίτευση, ο Χίτλερ εξέφρασε ξεκάθαρα τις επεκτατικές εδαφικές του προθέσεις:

«Αν είχα τα Ουράλια Όρη με τους απροσμέτρητους θησαυρούς σε πρώτες ύλες, τη Σιβηρία με τα τεράστια δάση της και την Ουκρανία με τα απέραντα σιτοχώρα, η Γερμανία και η ηγεσία των Εθνικοσοσιαλιστών θα κολυμπούσαν στην αφθονία!»

Ειρωνικά, ο αντίπαλος του Χίτλερ, **Ιωσήφ Στάλιν**, παρά το ότι είχε αυτά τα εύφορα εδάφη υπό τον άμεσο έλεγχο του, επίσης ένωθε τρόπο από την εθνική ανασφάλεια και αποφάσισε να επιδιώξει μια **πολιτική αυτάρκειας για τη Σοβιετική Ένωση τη δεκαετία του 1930**, διακόποντας σκόπιμα τις εξαγωγές και επιδιώκοντας την οικονομική ανεξαρτησία της Σοβιετικής Ένωσης από τον «καπιταλιστικό κόσμο».

Ο Χίτλερ, ο Στάλιν και ο Μάο παρακινούνταν πρωτίστως από το φάσμα του πολέμου, όχι από ιδανικά εθνικής αρετής

Παρόμοιες δικαιολογίες για την αυτοεξάρτηση, με βάση την εθνική ασφάλεια, χρησιμοποιήθηκαν στην κομμουνιστική Κίνα κατά τη διάρκεια του Μεγάλου Άλματος προς τα Εμπρός του **Μάο Τσε Τουνγκ τη δεκαετία του 1950**, όταν επιδιώξε να δημιουργήσει μια εθνική εγχώρια βιομηχανία χάλυβα από το μηδέν, υποχρεώνοντας τους αγρότες να λιώσουν τις κατσαρόλες και τα τηγάνια τους σε αυτοσχέδιους φούρνους στην αυλή. Ωστόσο υπήρχε κι ένα προσωπικό ηθικό στοιχείο. Οι αγρότες του μέχρι τότε άγνωστου χωριού Νταζάι στην επαρχία Σανσί προβαλλόταν από τη μαοϊκή προπαγάνδα ως εργατικοί και αυτάρκεις υποδείγματα προς μίμηση από ολόκληρο το έθνος.

Προπαγανδιστική αφίσα της πρότυπης γεωργικής περιοχής Νταζάι στην επαρχία Σανσί της Κίνας, 1977. Ευγενική παραχώρηση του Πανεπιστημίου της Βικτώριας, Καναδάς

Αν και οι πιο επιμελείς σύγχρονοι αυταρκιστές στέκονται ανατολικά της Κίνας. Τη δεκαετία του 1950, **ο Κιμ Ιλ Σουνγκ**, ο κομμουνιστής ηγέτης της Βόρειας Κορέας και αντάρτης κατά των Ιαπώνων, έκανε την εθνική αυτάρκεια όχι απλώς έναν σημαντικό στόχο, αλλά τον αστέρα οδηγό του νέου του καθεστώτος. Και το αποκάλεσε **«τζουτσε»**.

«Η υιοθέτηση του τζουτσε σημαίνει ... την **απόρριψη της εξάρτησης** από άλλους, τη χρήση του δικού μας μυαλού, την πίστη στη δική μας δύναμη, την εμφάνιση του επαναστατικού πνεύματος της αυτοδυναμίας», εξήγησε ο Κιμ. Αν κάνεις μια μικρή σύγκριση, είναι δυνατό να διακρίνεις μια σχέση ανάμεσα σ' αυτό και την επιδίωξη της προσωπικής ανεξαρτησίας που ενσωματώνεται στην αυταρκία της αρχαίας Ελλάδας.

Στην πραγματικότητα, όμως, πρόσωπα όπως ο **Κιμ, ο Χίτλερ, ο Στάλιν και ο Μάο** κινητοποιήθηκαν κυρίως από το φάσμα του πολέμου, παρά από ιδανικά εθνικής αρετής, όταν υλοποίησαν τα προγράμματα εθνικής απομόνωσης. Τα αποτελέσματα των οραμάτων τους για αυτάρκεια ήταν καταστροφικά, οδηγώντας σε γενοκτονία και σε βάσανα σε μια σχεδόν αδιανόητη κλίμακα. Σήμερα, η Βόρεια Κορέα παραμένει μια βασιλεία ερημίτης, διαμορφωμένη από έναν ολοκληρωτικό οικογενειακό λατρευτικό χαρακτήρα, ουσιαστικά ένα κράτος-φυλακή για τον λαό της, μια προειδοποίηση για το οικονομικό και κοινωνικό κόστος της απομονωτιστικής πολιτικής.

Κι όμως, παρά τις οικονομικές καταστροφές που συχνά φέρνει η επιδίωξη της αυταρκίας, είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε ότι την έλξη της έχει αισθανθεί και μερικές εξαιρετικές εθνικές οικονομικές ιστορίες επιτυχίας.

Τον Ιανουάριο του 1790, ο Τζορτζ Ουάσινγκτον, ο πρώτος πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών, ανέβηκε να εκφωνήσει το πρώτο του μήνυμα προς το Κογκρέσο των ΗΠΑ: «Ένας ελεύθερος λαός δεν πρέπει μόνο να είναι οπλισμένος, αλλά και πειθαρχημένος», δήλωσε, «και η ασφάλεια και το συμφέρον τους απαιτούν να προάγουν τέτοιες βιομηχανίες που τείνουν να τους κάνουν ανεξάρτητους από άλλους για βασικά, ειδικά στρατιωτικά, εφόδια».

Το πλαίσιο ήταν η απειλή της Μεγάλης Βρετανίας, η οποία είχε αποβληθεί στον Πόλεμο της Ανεξαρτησίας αλλά εξακολουθούσε να αποτελεί βαριά στρατιωτική απειλή για τη νεαρή δημοκρατία. Και η Βρετανία ήταν μια υπερδύναμη που προωθούσε το ελεύθερο εμπόριο και τη βιομηχανική ανάπτυξη. **Ο Ουάσινγκτον** και ο υπουργός οικονομικών του, ο **Αλεξάντερ Χάμιλτον**, πίστευαν ότι **έπρεπε να ενδυναμώσουν τη βιομηχανική βάση των ΗΠΑ, ώστε η δημοκρατία να μπορεί να υπερασπιστεί τον εαυτό της**. Και αυτό σήμαινε ένα **υψηλό τείχος δασμών εισαγωγής — τελωνείων — για να αποτραπεί το στραγγαλισμό των “βρεφικών” εργοστασίων των ΗΠΑ** από πιο φθηνά εισαγόμενα προϊόντα από μια πιο

παραγωγική Βρετανία. Ένα από τα πρώτα μέτρα του πρώτου Κογκρέσου ήταν η επιβολή τελωνείου.

Είναι εντυπωσιακό να συγκρίνει κανείς την πρώτη ομιλία του Ουάσινγκτον στο Κογκρέσο με αυτά που είπε ο Τραμπ στο ίδιο σώμα.

Το «Αμερικανικό Σύστημα», όπως έγινε γνωστό, ενέπνευσε έναν γερμανό μετανάστη στην Πενσυλβάνια, τον **Φρίντριχ Λιστ**, να γράψει το 1841 ένα επιδραστικό βιβλίο όπου πρότεινε αυτό που αποκαλούσε «**εθνικό σύστημα πολιτικής οικονομίας**», το οποίο απέρριπτε τα κανόνικα επιχειρήματα ονομάτων όπως ο **Άνταμ Σμιθ και ο Ντέβιντ Ρικάρντο** για τη λογική των εθνών να ακολουθούν τον ελεύθερο εμπόριο. Αντίθετα, ο Λιστ έλεγε ότι χώρες με μεγάλο ανεκμετάλλετο βιομηχανικό δυναμικό που προσπαθούσαν να καλύψουν την υστέρηση σε σχέση με τον ηγέτη της συνολικής παραγωγικότητας — στην περίπτωση μας, τη Βρετανία — θα έπρεπε να ενεργούν προστατευτικά προς τα πρώιμα εργοστάσιά τους από τον ανταγωνισμό του ηγέτη με ισχυρές εισαγωγικές περιοριστικές πολιτικές, έως ότου αυτά γίνουν αρκετά ισχυρά για να ανταγωνιστούν. Παραμένει ένας πειστικός συλλογισμός ακόμη και σήμερα για ηγέτες τόσο αναπτυσσόμενων όσο και ανεπτυγμένων χωρών, συχνά επικαλούμενος τον προστατευτισμό του εμπορίου ως ακρογωνιαίό λίθο στρατηγικών εκβιομηχάνισης ή επανεκβιομηχάνισης.

Είναι μάλλον εντυπωσιακό να συγκρίνει κανείς την πρώτη ομιλία του Ουάσινγκτον στο Κογκρέσο με αυτά που είπε ο Τραμπ στο ίδιο σώμα το 2025. «Αν δεν έχουμε ... χάλυβα και πολλά άλλα πράγματα, δεν έχουμε στρατό και, ειλικρινά, απλώς δεν θα έχουμε πολύ καιρό μια χώρα», τόνισε ο 47ος πρόεδρος, εξηγώντας γιατί είχε πρόσφατα επαναφέρει δασμούς στις εισαγωγές χάλυβα. «Κάποτε φτιάχναμε τόσα πολλά πλοία. Πλέον δεν τα φτιάχνουμε πολύ, αλλά θα τα φτιάξουμε πολύ γρήγορα, πολύ σύντομα». Συνδέοντας ρητά τη εμπορική πολιτική με την εθνική αυτάρκεια και τις αμυντικές δυνατότητες, ο Τραμπ αναβίωνε ιδέες που είχαν επιρροή από την ίδια τη γένεση της Αμερικανικής δημοκρατίας.

Άλλοι σήμερα εκμεταλλεύονται παρόμοιες ιστορικές ροές. Ο Mencius Moldbug, το μπλογκ ψευδώνυμο του αμερικανού επιστήμονα υπολογιστών Curtis Yarvin, είναι ένας εξέχων τεχνοαυταρχικός θεωρητικός της τεχνολογίας, της επιρροής του οποίου εκτείνεται σε ορισμένους πολιτικούς συνδεδεμένους με τον Τραμπ και σε εύπορους υποστηρικτές. Ο Yarvin υποστηρίζει την αποδόμηση της αμερικανικής δημοκρατίας υπέρ μιας μοναρχίας ή ενός εθνικού προσώπου τύπου «CEO».

Καθώς οι διεθνείς μετακινήσεις κατέρρευσαν στην έναρξη της πανδημίας **COVID-19 το 2020**, ο **Yarvin** είδε τη στιγμή του, όχι μόνο ανεχόμενος την **απομονωτιστική πολιτική** «αλλά προωθώντας την». «Αυτή η κατάσταση απόλυτης απομόνωσης δεν είναι γενικώς ιδανική. Αλλά αν χρειαζόμαστε μια σχέση που να συνδυάζει με σαφήνεια την άνευ όρων ανεξαρτησία με την άνευ όρων ειρήνη, **η απόλυτη απομόνωση** είναι πάντα διαθέσιμη», έγραψε διαδικτυακά. «Κάθε χώρα, ανά πάσα στιγμή, μπορεί ή πρέπει να είναι ελεύθερη και ικανή να απομονώνει πλήρως τον εαυτό της από τον κόσμο».

Αυτό, είπε, σε μια ηχώ του Fichte, θα ενίσχυε τις προοπτικές της ειρήνης ανάμεσα στα κράτη. Και ο Yarvin στηρίχθηκε σε ορισμένα ιστορικά ασιατικά αυταρκικά καθεστώτα για νομιμοποίηση:

Αν οι δυτικές δυνάμεις είχαν σεβαστεί τις επιθυμίες της δυναστείας της **Τσινγκ** και της κυβέρνησης **Tokugawa** και όχι μόνο συμμορφωνόταν με αυτές τις πολιτικές, αλλά συνεργάζονταν στην επιβολή της απομόνωσης έναντι των δικών τους πολιτών, οι ιστορικοί θησαυροί — ανθρώπινοι και υλικοί — αυτών των αρχαίων πολιτισμών θα υπήρχαν ακόμη. Ποιος διεθνιστής μπορεί να σταθεί και να δηλώσει καλό ότι καταστρέψαμε αυτές τις κοινωνίες;

Η πολιτική πρόταση του Yarvin για την Αμερική του 21ου αιώνα; «Νέο-σάκοκου». Η ώθηση προς αυταρκία δημιουργεί μερικούς παράξενους συμμάχους.

Ορισμένοι ανθρωπολόγοι υποστηρίζουν ότι το οικονομικό εμπόριο μεταξύ ομάδων ανθρώπων πιθανότατα εκτείνεται πίσω εκατοντάδες χιλιάδες χρόνια. Στη λεκάνη **Όλοργκεσαϊλί της Κέννας** έχουν βρεθεί χειροποίητα τσεκούρια από οφιντό, ένα φυσικά απαντώμενο ηφαιστειακό γυαλί. Ο οφιντό δεν προέρχεται από την περιοχή, γεγονός που υποδηλώνει ότι αυτοί οι άνθρωποι της Λίθινης Εποχής που ζούσαν πριν από περίπου 320.000 χρόνια εμπορεύονταν με άλλες ομάδες. Ένα μέρος αυτού που καθορίζει το είδος μας — και μας καθιστά διακριτούς από άλλους πιθήκους — φαίνεται πως είναι η συνεργατική και κοινωνική φύση του *Homo sapiens* και, ειδικότερα, η ικανότητά μας για «πολιτισμική μάθηση». Ο Ρουσσώ είχε άδικο να πιστεύει ότι ο πρωτόγονος άνθρωπος ήταν ένας αυτάρκης μοναχικός τύπος.

Και τα στοιχεία είναι αδιαμφισβήτητα ότι η παγκοσμιοποίηση — οι αυξημένες εμπορικές διασυνδέσεις, η μετάδοση τεχνογνωσίας και τεχνολογίας, οι περισσότερες διασυννοριακές επενδύσεις, η μετανάστευση ανθρώπων — έχει αποφέρει εντυπωσιακά υλικά οφέλη για την ανθρωπότητα και υψηλότερα βιοτικά επίπεδα τις τελευταίες αιώνες, και ειδικά στη μεταπολεμική περίοδο. Υπήρξαν, αναμφίβολα, κάποιες κοινότητες που διαταράχθηκαν και υπέφεραν εξαιτίας των επιπτώσεων της παγκοσμιοποίησης, αλλά δεν υπάρχει λόγος να πιστεύει κανείς — παρά τα επιχειρήματα ορισμένων πολιτικών — ότι μια μαζική στροφή των εθνών προς τα μέσα θα αναιρούσε αυτή τη ζημιά. Και μια τέτοια υποχώρηση πιθανότατα θα προκαλούσε σοβαρή βλάβη στα μέσα διαβίωσης δισεκατομμυρίων ανθρώπων σε όλον τον πλανήτη. Το εμπόριο και η διασύνδεση, είτε το αντιλαμβανόμαστε είτε όχι, είτε μας αρέσει είτε όχι, αποτελούν μέρος του ποιοι είμαστε — και πάντα ήταν.

Ωστόσο, είναι μάταιο να αρνείται κανείς ότι η ώθηση προς την αυτάρκεια — προς την οικονομική αυτοκοινωνικότητα — φτάνει επίσης πολύ βαθιά μέσα στην ψυχή και στην ιστορία μας. Αυτό που εντυπωσιάζει περισσότερο στην αυτάρκεια είναι η προσαρμοστικότητά της ως πρόγραμμα και ιδεολογία. Μπορεί να προσελκύσει εντυπωσιακά φαινομενικά αντίθετα πολιτικά, κοινωνικά και ιδεολογικά στρατόπεδα. Έχει υιοθετηθεί, κατά καιρούς, από πολιτικά κινήματα της Αριστεράς και της Δεξιάς, από θρησκευόμενους και άθεους, από εθνικιστές και κοσμοπολίτες, από φασίστες και κομμουνιστές, από πλούσια και φτωχά κράτη, από αυτοκρατορικές δυνάμεις και

αποικιοκρατούμενους, από περιβαλλοντιστές και βιομήχανους. Μπορεί να δικαιολογηθεί από τον στόχο της ειρήνης ή τις απαιτήσεις του πολέμου. Κάθε μονάδα – από το άτομο, μέχρι το νοικοκυριό, το χωριό, την πόλη, το έθνος – μπορεί, φαινομενικά, να επιδιώξει την αυτάρκεια. Μπορεί να γεννηθεί από μια νοσταλγία στραμμένη στο παρελθόν – μια επιθυμία να γυρίσει πίσω ο χρόνος ή να διατηρηθεί το status quo – ή από μια πίστη ότι πρόκειται για ένα προοδευτικό και αναγκαίο πρόγραμμα για τη δημιουργία του μέλλοντος. Όπως ένα ιστορικό φαινόμενο Ελ Νίνιο, η ώθηση για αυτάρκεια συνεχίζει να επιστρέφει, απρόβλεπτα αλλά, επίσης, φαινομενικά αναπόφευκτα.

Τι είναι, λοιπόν, αυτό που κάνει την αυταρκική ώθηση τόσο επίμονη; Αυτή η πρωτεύουσα ικανότητα να διαμορφώνεται και να προσαρτάται σε ένα φαινομενικά ατελείωτο πλήθος ιδεολογιών είναι σίγουρα το κλειδί. Ίσως όμως είναι και εκείνη η ομφάλια σύνδεση στην αυταρκία – ορατή ήδη από τις μέρες της αρχαίας Ελλάδας – ανάμεσα στην προσωπική ηθική και στο ερώτημα του πώς πρέπει να σχετιζόμαστε μεταξύ μας, εντός και μεταξύ κοινοτήτων. Για να είναι επιτυχημένα, τα πολιτικά κινήματα πρέπει να απευθύνονται σε κάτι θεμελιώδες μέσα στη φύση του καθενός. Η έμφυτη αίσθηση της αρετής της αυτοδυναμίας είναι συχνά το θεμέλιο πάνω στο οποίο χτίζουν.

Πηγή: aeon.co, <https://www.anixneuseis.gr/>